

MAGYARORSZÁG TERÜLETI ÉPSÉGÉNEK VÉDELMI LIGÁJA MEGALAKULÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI ÉS TEVÉKENYSÉGE

FEKETÉNÉ CSELÉNYI ZSUZSANNA

A béketárgyalások előkészítéseként már 1917-ben az USA, Anglia, Franciaország különleges bizottságokat hoztak létre a háború utáni feladatok és követelések megfogalmazására. Ezt követően 1918. október-november hónapjaiban előzetes tárgyalások indultak meg Londonban a békekonferencia helyéről és levezetésének módszeréről. A legfőbb tanácskozó testület az öt nagyhatalom delegációjának vezetőiből és a külügyminiszterekből alakult Tízek Tanácsa volt. A békekonferencia tevékenységének alapjául Wilson 14 pontját fogadták el.

Az antant hatalmak felismerték, hogy Közép-Kelet-Európai érdekeiket a győzelem után a Habsburg Birodalom likvidálásával tudják legjobban biztosítani és a monarchia egyensúlyfenntartó szerepét az utódállamokra szándékoztak átruházni, alkalmasnak ítélve őket a forradalmi törekvések megfékezésére, a Szovjet-Oroszország elleni céljaik megvalósítására, Németország fékentartására.

Az 1918. november 3-án megkötött padovai fegyverszünetet követő, belgrádi katonai egyezmény (1918. november 13.) aláírása utáni események bizonyították, hogy Magyarország helyzete a nagyhatalmi politika és az antanttal szövetségre lépett utódállamok törekvéseinek függvényévé vált. Az antant eleget kívánt tenni ígéreteinek, amelyeket a háború alatt szerződésekben vállalt a cseh, szerb és román szövetségeseinek. E szerződésekben ugyanis 1915. augusztus 15-én Szerbiának ígérték Boszniát, Hercegovinát, Horvátországot és Fiumét, 1916. augusztus 17-én Romániának Erdélyt, Bukovinát és a Bánátot. A csehekkel külön szerződést nem kötöttek, de a Csehszlovák emigráns kormány elismerése együtt járt területi igényeinek elfogadásával. E szerződésekre, valamint a lakosság elszakadási határozataira való hivatkozással — be sem várva a békekonferencia döntését — a román, csehszlovák, szerb csapatok a fegyverszünet megkötését követő napokban megkezdték a történelmi Magyarország területeinek megszállását. Ez szította a nacionalizmust és fokozta az ellenállást. A sajtó útján értesülő közvélemény egyre nyugtalanabbul figyelte az eseményeket. A területi integritás megőrzésére törekvő, de szándékait érvényesíteni nem tudó kormány helyzete egyre kilátástalanabbá vált, a nemzetiségeknek tett engedmények árán sem tudta céljait keresztül vinni.

Ebben a helyzetben — a belgrádi katonai egyezmény aláírása után, összefüggésben a vesztes háború várható területi következményeivel —

Magyarország területi integritásának védelmére alakult meg 1918. november 16-án dr. Ajtay József indítványára Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája (továbbiakban: TEVÉL).

A liga megalakítói között találjuk a nacionalista, sovinszta ideológia, a területi integritás zászlóvivőit, újságírókat, jogászokat, tanárokat többek között: Pető Sándort, Lendvay Istvánt, dr. Ajtay Józsefet, gróf Neubauer Lászlót, dr. Karafiáth Jenőt, dr. Kelemen Kornélt, Dr. Lóczy Lajost, Szegedi Miklóst. Az ideiglenes intéző bizottság elnökévé dr. Lóczy Lajos egyetemi tanárt, főtítkárává Szegedi Miklóst, ügyvezető elnökké gróf Teleki Pált és Tolnay Kornélt választották. Alelnökök lettek dr. Ajtay József, dr. Karafiáth Jenő, dr. Okolicsányi László és dr. Szontágh Tamás.¹

A szervezetbe jobbára azok léptek be, akik szembehelyezkedtek a polgári demokratikus forradalommal. Találhatók itt arisztokraták, katonatisztek, a megszállt területekről elmenekült „nagy magyarok” és a közhivatalnoki réteg számos tagja. A liga szorosan együtt működött a többi jobboldali szervezettel. A MOVÉ-vel közösen dolgozta ki és ajánlotta például Bartha honvédelmi miniszternek 1918. decemberében a riadó alakulatok megszervezését.²

A TEVÉL szervezkedése óriási lendülettel indult meg és már 1918. december 3-án Budapesten, valamint az ország városaiban és községeiben a plakátok ezrei szólították egy táborba a magyarságot és „minden nem magyar ajkú, de hazájához hű állampolgárt” a területi integritás védelmében. A hasonló törekvések egyesítésére és sürgős csatlakozásra röplapjain szólít fel, amelyekkel elárasztotta az egész országot és a szomszédos államokat is.³

A szervezkedés lendületére jellemző a Köztársasági Újság 1918. december 7-i számában megjelent hír, amely arról tudósít, hogy „A TEVÉL alig pár napi működése után már hatalmas irodai apparátussal dolgozik, de így is alig győzi a jelentkezők felvételének regisztrálását. Ezrével érkeznek az ország minden részéből az érdeklődő levelek. Az elcsatolt területekről érkezett levelekben – olvasható a tudósításhból – románok, tótok, szerbek panaszkodnak a nagyfokú terrorra és jelentik ki, hogy nem akarnak elszakadni Magyarországtól.”

A ligához elsők között csatlakozott a Tudományegyetem, a Műegyetem, az V. kerületi Köztársasági Párt, a Magyar Kincstári Jogügyi Igazgatóság, a Magyar Földtani Társaság, a Wesselényi Vívó Klub, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium X. ügyosztálya, az Ügyvédjelöltek Országos Egyesülete, az Országos Hadigondozó Hivatal, a Magyar Tisztek és Továbbsholgáló Altisztek Országos Szövetsége, a Hazai Németek Népi Tanácsa, az Országos Gazdasági Egyesület, a Magyar Földrajzi Egyesület, a Magyar Történelmi Társulat.⁴

A 8 órás Újság 1918. december 6-i száma már újabb intézmények: a Magyar Cserkész Szövetség, a Magyar Képzőművészek Egyesülete, a Ferencz József Tanítók Háza, a Vámház tisztviselői, az Országos Közélelmezési Hivatal, a 61-es Posta és Távíró Hivatal, a Magyar Általános Hitelbank, a MÁV tisztviselői és a Pénzügyminisztérium tisztviselőinek csatlakozásáról számol be.⁵

Az egész társadalom átfogásának jegyében tartotta meg a TEVÉL első közgyűlését 1918. december 15-én Budapesten. A közgyűlésen Szegedi Miklós

főtitkár beszámolt a liga ideiglenes intéző bizottságának, ügyvezető bizottságának, valamint szakbizottságainak eddigi működéséről. Bejelentette, hogy a TEVÉL-hez a közgyűlés napjáig 120 egyesület, intézmény, szövetség csatlakozott és közel 1 millió tagja van. Dr. Lóczy Lajos elnök ezután ismertette a liga feladatát: „fontos, hogy az ország gazdasági egysége meg ne bontassék és a liga feladata, hogy erről a nemzetiségeket és a külföldet felvilágosítsa.” „A liga kizár minden politikát és minden réteg támogatását kéri. A TEVÉL nem mesterkélt alkotás — mondotta a továbbiakban — akkor született, amikor az antant hazánk területét illető vérlázító tervei köztudomásra jutottak. A TEVÉL ki fogja nyitni az elvakultan diktáló antant szeméit, s meg fogja győzni a magyarság igazáról. A magyarság széttagolt erőit szervezi meg és egyesíti a szabad és még ezután felszabadítandó irredenta Magyarország egész területén.” A közgyűlésen megválasztották a TEVÉL első országos vezetőségét, melyben a legkülönbözőbb szervezetek, szövetségek vezetői mellett megtaláljuk az egyházak képviselőit Csernoch János hercegprímással az élen. A közgyűlésen a vezetőség tagjai közé választották a szociáldemokrata Bokányi Dezsőt és Szabó Istvánt a Kisgazda Párt elnökét is. A vezetőség összetétele a szervezetnek az egész ellenforradalmi rendszerben elfoglalt helyét is reprezentálja. A közgyűlés elnökké választotta dr. Lóczy Lajost, ügyvezető alelnökké Szontágh Tamást, dr. Ajtay Józsefet és dr. Karafiáth Jenőt. Ügyvezető igazgató Altenburger Gyula, főtitkár Szegedy Miklós, jegyző Somló Sári, a sajtóbizottság elnöke Serényi Gusztáv, a propaganda bizottság elnöke Galóczy Árpád lett.⁶

A közgyűlés után a szervezés még nagyobb erővel folytatódott és egymás után jelentik be csatlakozásukat újabb vidéki városok is. Így Eger városa 1918. december 27-én megtartott rendkívüli képviselőtestületi ülésén jelentette be csatlakozását a TEVÉL-hez és felhívást intézett a helybeli társadalmi és kulturális egyesületekhez támogatásukra szólítva fel őket. Kisújszállás és Szatmárnémeti 1918. december 28-i rendkívüli képviselőtestületi ülésén csatlakozott.⁷ Máramarossziget december 30-án, ugyancsak e napon Huszt, Tecső, Hosszúneső, Vis.⁸ Ezzel szélesedett a mozgalom tömegbázisa, ezáltal a szervezet politikai befolyása is. Számtalan cikkben és nagygyűlésen tiltakoztak az ország tervezett „megcsönkítése” ellen. A különböző hazai újságokban megjelent felhívások is sürgették a szervezkedés felgyorsítását. A Miskolci Napló 1918. december 10-i száma a miskolci csoport megszervezésére hívott fel.⁹

A TEVÉL a szervezés kiszélesítése érdekében 1919. január 9-én az alábbi felhívást bocsátotta ki, mely az Egri Újság 1919. január 10-i számában is megjelent: „A falat nem biztos a szánkban, nincs igazi reform és nincs eleven élet addig, amíg Magyarország területi épsége csak pillanatra is kétséges lehet. Mindenkinek az az érdeke, hogy a béketárgyalások biztosítsák hazánk területi épségét. A külföldet csak úgy világosíthatjuk fel, a népkormányt csak úgy támogathatjuk, ha minden párt, osztály, felekezet, testület, minden magánember, férfi és nő összefog egy óriási társadalmi mozgalomban, mely a legnagyobb nyomatókkal kijelenti ország-világ előtt mindannyiunk akaratát. Gyűléseken kell kimondanunk tüntetően, hogy Magyarország megcsönkítésével támadó nyomor és elkeseredés új kelet-európai tűzfészket jelentene és történelmi végzetességgel röpíthetné levegőbe Európa békéjét. Tudtára kell

adnunk a világnak, mi csak olyan megoldást fogadhatunk el, mely egyformán vonatkozik minden államra. Csatlakozzék tehát mindenki, magánszemélyek és testületek sürgősen jelentsék be csatlakozásukat a TEVÉL-hez.”¹⁰ Ekkor jelenti be csatlakozását többek között Rimaszombat város képviselő-testülete, melyről a Gömör-Kishont vármegyei közlöny 1919. január 5-i számából olvashattunk.

- A TEVÉL célját a szervezet alapszabályzatának 3. §-ában rögzítette; célja az 1914 – 1918. évi világháborút megelőzőleg Magyarországhoz tartozott politikai, gazdasági és kulturális zárt területnek épségéért és egy-ségéért folyó állandó mozgalom ébrentartása. Ennek érdekében igen széles körű agitációt fejtett ki a hazai és a külföldi sajtó felhasználásával.
4. §-a szerint a liga feladata általában az eddigi és a leendő Magyarországhoz tartozó területeken lakó összes népek egymásra utaltságát kidom-borítva a népeknek és az e tekintetben tájékozatlan vagy félrevezetett külföldnek, tudományos, publicisztikai, gazdasági és társadalmi fel-világosítása, az említett területeken lakott különféle nyelvfajú és fele-kezeti népek között társadalmi, gazdasági és kulturális kapcsolat fenn-tartása, fejlesztése és létesítése, vagyis Magyarország integritása, min-dennemű sérelmeink tudományos és társadalmi eszközökkel való meg-akadályozása. Különös feladata a béketárgyalások befejezéséig akciókat folytatni Magyarország területi épségéért.
 5. § – szerint e célokat szolgáló eszközök között – előadások, hírlap, iro-dalmi tevékenység, vidéki és külföldi szervezetek alapítása szerepel.
 6. § kimondja, hogy tagja lehet, aki tagsági kötelezettségének teljesítésére legalább három éven át vállalkozik és akit a választmány felvesz.
 7. § A TEVÉL tagjai: 1.) tiszteleti tag, a választmány javaslatára a közgyű-lés választja; 2.) alapító tag; 3.) rendes tag; 4.) pártoló tag; 5.) kül-tag; 6.) csatlakozó tag.
 8. § A tagok kizárása a választmány hatáskörébe tartozik, mely a kizárási indítvány felett titkos szavazással dönt. A kizárási határozat jogerejé-hez a leadott szavazatok kétharmada szükséges.
 9. § A vidéki körök által felvett tagok egyben a TEVÉL központi szervezeté-nek is tagjai.
 10. § Szavazati joggal bírnak a liga központjában az alapító és rendes tagok, akik választók és választhatók. A Vidéki Körben az alapító tagok, ren-des tagok és pártoló tagok vettek részt. A községi csoportokban alapító, rendes, pártoló és kül-tagok.
 11. § Tagsági díj: a tiszteleti tag tagdíjat nem fizet, alapító tag 1000 koronát egyszersmindenkorra, rendes tag évi 100 koronát, pártoló tag évi 20 koronát, kül-tag évi 5 koronát, csatlakozó tag tagdíjat nem fizet.

Az alapszabályzathól megállapíthatjuk, hogy a vidéki körök által a szer-vezetbe felvett tagok egyben a TEVÉL központi szervezetének is tagjai voltak. A szervezet legfelsőbb fóruma a közgyűlés volt, mely évente ülése-zett, megválasztotta a 80 tagú havonta ülésező választmányát, a tiszteleti tagokat, a kéthetente ülésező végrehajtó bizottságot és az 5 tagú számvizs-gáló bizottságot. A TEVÉL tevékenységét tulajdonképpen a végrehajtó bizottság irányította.¹¹

A TEVÉL alapszabályzatának értelmében a szervezetnek tagja lehetett állampolgárságra való tekintet nélkül minden férfi, nő és jogi személy, aki a liga célkitűzéseivel egyetért. A csatlakozó tagok tagdíjat nem fizettek, aláírásukkal azt igazolták, hogy helyeslik a liga céljait és táborába tartoznak. A tagságnak ez a formája lehetővé akarta tenni, hogy a liga szervezete az egész magyarságot felölelje, akár van valaki olyan vagyoni helyzetben, hogy a liga céljait anyagilag támogathatja, akár nincs. „Mindenki maga határozza meg – számvetve hazafias lelkiismeretével – hogy mennyit áldozhat a liga javára. A TEVÉL-nek öntudatos, önkéntes, elszánt, dacos és áldozatkész magyarokra van szüksége.”¹² A szervezet alapszabálya tehát lehetőséget adott a tömegbázis létesítésére, de ugyanezt a célt szolgálta az állandó „politikamentesség” hangsúlyozása is. A tagtoborzásnál a hazafias lelkiismeretnek hangoztatása szinte presszionálta a szélsőséges jobboldali csoportok által amúgyis megfélemlített lakosság egy részét a belépésre, mert vajon az adott politikai helyzetben ki tette volna ki magát annak, hogy rásüssék a – nem hazafi, nem magyar – bélyegét.

A Károlyi kormány ideje alatt a TEVÉL tevékenységének középpontjába – a szervezet alapszabályának 3. §-án túl – a külföldi propaganda, a külföld felvilágosítása került.

A szervezet 1919. február 9-i közgyűlésén dr. Lóczy Lajos elnök már egy megerősödött szervezetről számolt be. Bejelentette, hogy a liga magába tömörítette a magyarságot a területi integritás megvédéséért, felekezeti és pártállásra való tekintet nélkül. A közgyűlés köszönetét fejezte ki a Szociáldemokrata Párt két képviselőjének, Buchinger Manónak és Bíró Dezsőnek, akik a berni szociáldemokrata kongresszuson felszólaltak a területi integritás mellett.

A közgyűlésen újjá választották a TEVÉL vezetőségét. Elnök ismét dr. Lóczy Lajos, ügyvezető alelnökök gróf Teleki Pál és Tolnay Kornél lettek. Megválasztották a szervezet 80 tagú választmányát is.¹³

A TEVÉL a Tanácsköztársaság ideje alatt nyíltan nem folytathatta tevékenységét, mert a szervezet célja szemben állott a Tanácsköztársaság külpolitikai irányelvével, amit Kun Béla külügyi népbiztos 1919. április 9-én Smutz tábornokhoz írt jegyzékében fejtett ki.¹⁴

A Liga a Tanácsköztársaság leverése után sem kezdhetette meg mindjárt működését, mivel az ország területének nagy része román megszállás alatt volt és a román hatóságok irredenta szervezetek működését nem tűrték meg. Működésének új korszaka Horthy Budapestre való 1919. november 16-i bevonulásával kezdődött. A Szózat november 16-i számában megjelent a TEVÉL tagtoborzó, mozgósító cikke „Magyarország egysége” címen: „Ha van politikai ösztöne társadalmunknak, akkor sziklaszilárdan tömörül abba a szervezetbe, mely rögtönös erővel odadobja a tanácskozó Európa zöld asztalára a magyar kérdést, s nem engedi azt a napirendről lekerülni soha. Ahol a cseh, a délszláv, a román törekvések elismerésre találnak, ott a magyar törekvéseknek is hatékonyan kell szerepelniök. A TEVÉL-t a magyar társadalom teremtette meg, s ha van öncélúság bennünk, ha jogot formálunk az életre, ha hivatásunkat be akarjuk tölteni a népek közösségében, úgy ki kell fejleszteni ezt a szervezetet. Ha az évtizedes tespedés még nem rohasztott szét bennünk minden energiát, úgy most elő ezzel az energiával. Minden késlekedés növeli

a veszélyt. Minden érték csak úgy menthető meg, ha a nemzeti energiának ezt az öncélú szervezetét minden magyar teljes erejével támogatja.”

A cikk arról is tájékoztat, hogy a TEVÉL-hez 1919. január végéig a száz-ezret megközelítő egyéni jelentkezésen kívül, testületileg csatlakoztak az összes megyei törvényhatóságok, városi képviselő testületek, ezernél több község – a megszállt területekről is –, a minisztériumok, a központi állami hivatalok tisztviselői, közel ezer egyesület, intézet, hivatal, száznál több középiskola tanuló ifjúsága és tanári kara. Továbbiakban a cikk felveti, hogy ha a nagyszámú egyéni jelentkezők pártoló vagy kültagokká válnak, a csatlakozó testületek pedig alapító vagy rendes tagokká, úgy a TEVÉL céljainak eléréséhez, feladatának betöltéséhez szükséges eszközök birtokába jut. Integritásunk ügyét szolgálja, aki belép a TEVÉL-be.

A különböző irredenta szervezetek tucatjai alakulnak ekkor, bár egy részük nem volt hosszú életű és az állandó változás volt jellemző rájuk. A TEVÉL közreműködésével alakult meg a Felvidéki Liga, elnöke Szontágh Tibor nyugalmazott főispán, a Délvidéki Liga, elnöke pedig Herczeg Ferenc lett.¹⁵ A Nyugat-Magyarországi Liga 1919. december 7-én alakult Sopron-Moson-Vas vármegyék előkelőségeiből; „a nyugati vármegyék Magyarország integrens részét képezik” jelszóval, dr. Thirring Gusztáv elnökletével.¹⁶ A megszállt Törvényhatóságok Központi Irodája 1919. december 27-én tartotta első, alakuló gyűlését. Céljaul tűzte ki, hogy a „jogfolytonosság” alapján újjászervezi a megszállt területek törvényhatóságait, s a megszállt területek lakosságának Budapesten legyen állandó és megbízható képviselője, amelyhez bármikor és minden ügyükben bizalommal fordulhatnak az ide-menekültek. Azt kívánták, hogy a parlamentben is ott legyenek képviselőik.¹⁷

1920-ban tovább szélesedett a TEVÉL vidéki hálózata. A szervezet megalkulása minden esetben nagy népgyűlés keretében történt. A központi kiküldöttek irredenta előadás keretében ismertették a szervezet célját. Így alakult meg 1920. február 3-án a TEVÉL helyi köre Szombathelyen és Kőszegen.¹⁸ A szervezet 1920. évi munkáját az alábbi országos vezetőség irányította: elnök ismét dr. Lóczy Lajos, alelnökök dr. Ajtay József, dr. Szontágh Tamás, dr. Okolicsányi László. Főtitkár dr. Krisztics Sándor, igazgató dr. Pongrácz Aladár, jegyző Somló Sári.¹⁹ Mint már korábban írtam Eger város képviselő testülete már 1918. december 27-én bejelentette csatlakozását a TEVÉL-hez és ettől kezdve a városban hatalmas lendületet vett a tagtoborzás.

A főispáni és vármegyei főjegyzői irodában kitett taggyűjtőíveken lehetett beiratkozni. Az Egri Újság 1920. március 7-i számában az egri kör szervező bizottsága a nőkhöz fordult dicső elődeikre hivatkozással, kérve őket a szervezethez való csatlakozásra.²⁰ A TEVÉL Heves-vármegyei körének alakulását rendkívül nagy propaganda előzte meg. 1920. március 7-én nagygyűlést szerveztek, ahová a környék községeiből tömegesen érkeztek. E liganapra a különféle ifjúsági és társaskörök zászlók alatt vonultak fel. Az egész napos program keretében választották meg a Heves megyei kör vezetőségét. Díszelnök dr. Szmrecsányi Lajos egri érsek, elnök dr. Molnár Kálmán, titkár dr. Székely István jogtanár, pénztáros dr. Főgel Zoltán törvényszéki jegyző lett.²¹

Elsők között léptek be a TEVÉL-be alapító tagként 1 000 korona tagdíjjal az egri főkáptalan tagjai Szmrecsányi Lajos érsekkel az élen, Kriston

Endre, Csekó Gábor, dr. Ambrus István, Hámán András, Blazsejovszky Ferenc, dr. Bóhm János, Kones Menyhért, Hunyor Béláné, Dambrovskzy Imre, Fischer Lajos, a Hevesmegyei Takarékpénztár, az Agrár Takarékpénztár, az Első Magyar Lakatos és Lemezárú RT. A vöröskereszt egri fiókja 500 koronát szavazott meg.²²

Az 1920. március 24-én tartott választmányi ülésén a helyi vezetőség már arról számolhatott be, hogy a körnek 3567 tagja van, amely így oszlik meg: 19 alapító tag, 57 rendes tag, 573 pártoló tag, 630 kül-tag, 2 288 csatlakozótag. A választmányi ülés napjáig 34 062 korona tagdíj folyt be, melyből 25 000 koronát még a kék pénz lebélyegzése előtt befizettek a liga központi pénztárába.²³

A TEVÉL egri körének további erősödését – bár mérsékeltébb formában – megfigyelhetjük az 1920. június 18-án megtartott választmányi ülés anyagából. Ekkor a szervezetnek már 3 804 tagja volt, ebből 21 alapító tag, 65 rendes tag, 584 pártoló tag, 631 kültag és 2 506 csatlakozó tag. Összes bevétele már 51 307 korona, melyből kiadás 585 korona, a kör tiszta vagyona így 50 721 korona volt, amelyből 50 ezer koronát befizetett a központi pénztárba. Maradványa így 721 koronát tett ki.

Az egri körnek vidéki csoportjai működtek Nagytályán, Kerecsenden, Makláron és Füzesabonyban. A nyári munkák miatt őszi halasztották a vidéki csoportok további szervezését.²⁴ A TEVÉL országszerte egymás után tartotta demonstratív nagygyűléseit az ország területi épségének propagálása ügyében és ennek megfelelően igyekezett alakítani a közvéleményt.

E gondolat jegyében 1920. augusztus 20-át országszerte a területvédelem ünnepévé avatta. A megyeszékhelyeken, városokban és községekben gyűléseket tartottak. Ilyen nagygyűlés volt többek között augusztus 20-án Békéscsabán, Egerben, Orosházán. Az iskolákban irredenta műsoros előadásokat szerveztek, amelynek szereplői a tanulók voltak és a bevételt a TEVÉL pénztárába fizették.²⁵

Ebben az időszakban gyorsult fel a TEVÉL vidéki köreinek szervezése. 1920. szeptemberében már 73 vidéki köre működött. Vezetőik között ott találjuk a helyi egyházi képviselőket, főispánokat, polgármestereket, ügyvédeket, bírókat, tanárokat, a társadalom úri osztályának képviselőit.²⁶

A TEVÉL az irredenta eszme publikálására szervezte meg saját irodalmi folyóiratát a „Magyar Múzsá”-t.²⁷ Irodalmi és szépművészeti fóruma volt az 1919. december 20-án alapított Nemzeti Kiadó Vállalat RT (közismert nevén Múzsá RT) 5 millió korona tőkével, melyet azzal a céllal szervezett meg, hogy a sajtó „népies, nemzeti irányú” irodalmi műveket és dalokat közöljön, a színházakban, mozikban a nemzeti múltat megőrkítő darabokat, dicső történelmünk eseményeit idézzék. 100 koronás részvényjegyzésre kért minden magyar hazafit. A Magyar Múzsá című irodalmi folyóirat 1920. januárjában jelent meg, szerkesztője Pekár Gyula és Császár Elemér volt. A Múzsá Rt vezetésében találjuk Pekár Gyulát, Wlassics Gyulát, Rákosi Jenőt, Rubinek Gyulát és dr. Raffay Sándort.²⁸

A TEVÉL anyagi bázisát a kormányzat által a Társadalmi Egyesületek Szövetségén keresztül biztosított anyagi támogatás, a tagdíjakból befolyt összegek, a műsoros esték, sorsjegysorsolás, gyűjtések, adományok, képeslapok, kiadványok, stb. eladásából származó bevételek jelentették. Emellett a

megyei törvényhatósági bizottságok, a városi és községi képviselőtestületek is adományokat szavaztak meg a TEVÉL támogatására. Ezeket a képviselőtestületi határozatokat közszemlére kitették, ezáltal hozták a lakosság tudomására.²⁹ A felajánlott összegeket azonban csak a belügyminiszter jóváhagyása után lehetett a TEVÉL Országos Központja számára átutalni. Ez gyakran hosszadalmas levélváltásokkal járt.³⁰ Békés vármegye törvényhatósága például 1920. augusztus 28-án megtartott rendkívüli közgyűlésén a TEVÉL számára 10 ezer korona támogatást szavazott meg. A belügyminisztertől azonban a jóváhagyás csak hosszú idő múltán érkezett meg.³¹ A törvényhatóságok újabb és újabb körleveleket bocsátottak ki a városok és községek számára és egyre nagyobb összegek megszavazását szorgalmazták a területi integritás céljaira.³²

Az alispánok felhívása a városok és községek döntő többségénél megértésre talált és a képviselőtestületek teljesítették a kérést. Mezőberény község képviselőtestülete 1920. szeptember 30-án 1 000 koronát³³, Békés község 1920. szeptember 30-án 1 000 koronát, Kétegyháza 1920. március 3-án 100 koronát, Békés-Szentandrás 1920. március 6-án 1 000 koronát szavazott meg.³⁴ Ezt az összeget befizették a TEVÉL 42956. számú csekkszámlijára. Megszavazták a lakosonkénti 20 filléres anyagi támogatást is.³⁵

A TEVÉL eredeti feladatának megfelelően alapvető tevékenységét a békeszerződés elleni tiltakozás szervezésében fejtette ki. Revíziós propagandáját ekkor négy szakaszra oszthatjuk. A béketárgyalás előtti, a békeszerződés aláírása elleni, majd a békeszerződés ratifikálása elleni, valamint a ratifikálás utáni szakaszra.

Már 1919. decemberében a béketárgyalás megkezdése előtt az alábbi felhívást adta ki:

„Magyarok!

Béke az amit nekünk ajánlanak? Nincs magyar aki ép ésszel s romlatlan szívvel azt mondhatná. Súlyos helyzetünkből reánk erőszakolt öngyilkosság volna, ha gyengeségből véglegesnek tekintenénk és beletörödnénk. Legyünk erősek, maradjunk nyugodtan és várjunk. Ne higgye senki, hogy ez már elvégeztett. Bízunk benne, hogy ez a békeajánlat még nem végleges. Ha pedig csakugyan az is, bízzunk a jövőben, a történelem igazságában, Istenben és önmagunkban. Legyünk egységesek, ne féljünk, s ne siránkozzunk, Magyarország határait az élet és a történelem szabta meg, a gyűlölet és a papiros múlandó. A természet és történelem igazsága örök. Bizalom, reménység, bátorság, kitartás magyarok!”³⁶ Ennek jegyében tartotta meg a liga a Vigadó nagytermében 1919. december 28-án tiltakozó nagygyűlését, amelyen határozati javaslatot fogadtak el. A határozati javaslatot átadták gróf Apponyi Albertnek a magyar béke delegáció vezetőjének. Apponyi a küldöttség előtt kijelentette, hogy bár vérmes reményei nincsenek, a magyar békebizottság a legnagyobb elkeseredéssel fog harcolni minden talpalatnyi magyar földért a párizsi tárgyaláson. Az Apponyi vezette béke delegáció már a TEVÉL által szervezett országos erejű tiltakozás közepette utazott 1920. január 5-én Párizsba. A delegációt a határig nacionalista-soviniszta hangú ünneplésben részesítették, az állomásokon nemzeti színű lofogókkal, „Nem, nem soha”, „Erdély nem az oláhoké”, „Éljen az ezeréves Magyarország”, „Integritást, adjátok vissza Erdélyt” feliratokkal fogadták.³⁷

Még a békejavaslat nem is volt ismeretes, de az Apponyi vezette béke-delegáció elutazása után a TEVÉL már megkezdte a közvélemény megfelelő előkészítését, táviratot küldött valamennyi törvényhatóságnak a következő szöveggel:

„A békeajánlat hírének megérkezésekor, bármilyen is legyen, a gyászlobogók és jelvények mellőzendők, házainkra nemzeti lobogók tűzendők, ruháinkon zöld lombot viseljünk, díszítésül mindenütt zöld színt alkalmazzunk fontos, hogy a mozgalom igen nagyszabású legyen, így azonnali és kiterjedtebb. Intézkedést kérünk, hogy minden községi egyesület, iskola gyűlést tartson. Törvényhatósági közgyűlés tárgyában egyidejűleg irányadó elvek küldettek. Gyűlések lefolyása nyugodt és büszke, önbizalmunk, felsőbbségünk és acélos akaratumk tanúsága legyen.”³⁸

Ezzel egyidejűleg az alispánok is táviratot kaptak a ligától: „Kérjük, hogy azon esetben ha végleges békejavaslat az ország területének megcsonkítását mondaná ki, a törvényhatósági közgyűlés azonnal összehívassék s a békeszerződés aláírása ellen a leghatározottabban tiltakozzék. Ugyanakkor tartassék impozáns tiltakozó népgyűlés minden városban és községben s az összes egyesületek is tartsanak ily gyűléseket. Kérjük az ügyet a kormánybiztos úrral megbeszélni és odahatni, hogy a tiltakozás mennél nagyobb számú legyen. Gyűlések leírását azonnal kérjük.”³⁹ A magyar békedelegáció többsége január 18-án érkezett vissza Budapestre Apponyi vezetésével, hogy kidolgozza válaszát a békefeltételekre és tájékoztassa a kormányt. Itt csendes fogadtatásban részesültek, a főváros gyászba öltözött. A hercegprímás a TEVÉL-központ utasítása ellenére a békeszerződéstervezet átadásának napjára nemzeti gyásznapot rendelt: „a fekete zászlók fogják hirdetni – mondotta – a világnak, hogy nemzetünk életgyökerének elvágásával nem a béke, hanem a halál-ítélet okmányát nyújtották át”. Az országban 1920. január 18-án valamennyi újság gyászkeretben jelent meg.⁴²

Eger város az 1920. január 24-én rendezett nagygyűlésen már a békefeltételek ismeretében tiltakozott azok ellen. Az elküldött határozati javaslatban a város elutasította a békeszerződés tervezetét: „Kijelentjük, hogy a békefeltételeket a józan ésszel és a természet örök törvényeivel ellenkező olyan égbekiáltó igazságtalanságnak tekintjük, amelyekért a győztes nagyhatalmak pirulni fognak, a világtörténelemnek pártatlan és megvesztegethetetlen ítélőszéke előtt. Imádott hazánknak vérünk hullásával szerzett és megvédett szent földjéből egy talpalatnyi területről sem mondunk le, felhívjuk a megválasztandó képviselőket, hogy elsősorban Hungária irredenta képviselőjének tekintsék magukat”.

Trak Géza polgármester a korábbi központi utasítás ellenére gyászistentisztelet megtartására szólította fel az egyházat. Felhívta a lakosság figyelmét hogy a házakat gyászlobogóval díszítsék ki és a nemzeti gyászra való tekintettel még a lakásokban se tartsanak mulatságokat.⁴⁰

A Liga a békeszerződés-tervezet elleni tiltakozás jegyében 1920. február 22-én az egész ország területén „liganap”-ot szervezett. Hatalmas demonstrációk voltak Székesfehérvárott, Győrben, Szombathelyen, Zalaegerszegen, Balassagyarmaton, Sopronban. Közülük is kiemelkedett a zalaegerszegi, amelyen 20 ezren vettek részt és 1 millió koronát szavaztak meg a liga javára.

E gyűléseket – „Magyarország nem volt, hanem lesz” – jelszó alatt tartották meg, olvashatjuk a Szózat 1920. február 24-i számában.⁴¹

A magyar béke delegáció 1920. február 12-én adta át a Nagykövetek Tanácsának a békeszerződés-tervezetre írt ellenjavaslatait, mely 18 jegyzéket, 84 mellékletet és egy „bevezető kísérőjegyzéket” tartalmazott, melyben elutasították az antanthatalmak békefeltételeit. Az antanthatalmak válaszáat a jegyzékre a magyar béke delegáció 1920. május 6-án vette át, melyből kitűnt, hogy a békefeltételeket nem módosítják. Amikor ez ismertté vált, a TEVÉL a békeszerződés aláírása ellen indított országos tiltakozó mozgalmat. A szervezet távirati úton hívta fel az alispánokat a tiltakozásra: „kérjük intézkedni, hogy a törvényhatósági bizottság azonnal összehívassék és minden városban és községben népgyűlésen, – s az összes egyesületek is – tiltakozzanak a békeszerződés aláírása ellen. A megrendezett gyűlések lefolyása nyugodt és büszke önbizalmunk, felsőbbségünk és acélos akaratunk tanúsága legyen.”⁴³ Ezeket a tiltakozó gyűléseket a „Nem, nem soha” szellemében bonyolították le. Ilyen volt a miskolci május 9-i tiltakozó nagygyűlés, melynek méreteire jellemző, hogy azon 14 ezer lakos vett részt. Május 16-án elküldte tiltakozását Gyöngyös város is.⁴⁴

A TEVÉL átiratát tehát a törvényhatóságok megtárgyalták és tiltakozásukat azonnal továbbították a miniszterelnökségre, amellelt hasonló határozatok elfogadására kérték az alájuk rendelt városi képviselőtestületeket és a községi elöljáróságokat is.

A tiltakozás jegyében hatalmas koszorúzási ünnepséget rendezett a TEVÉL 1920. június 4-én a békeszerződés aláírásának napján Vörösmarty és Kossuth szobrainál. Dr. Ajtay alelnök beszédében kinyilatkoztatta, hogy „a nemzetcsönkítő békét soha el nem ismeri a magyarság”.

A békeszerződés aláírása elleni tiltakozó mozgalom szervezésével egyidejűen a TEVÉL Országos Vezetősége az alispánokhoz fordult, s bizalmas levelében arra kérte őket, hogy Magyarországnak a békeszerződés szerinti területét írásban és beszédben egységes névvel „Csonka-Magyarország”-nak nevezzék és hassanak oda, hogy ez a kifejezés általánossá váljon. A törvényhatósági üléseket, a városi, községi képviselőtestületi üléseket a következő imával nyissák meg: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, Hiszek egy isteni örök igazságban, Hiszek Magyarország feltámadásában! Ámen”.1920. júniusában ugyanis a Védő Ligák Szövetsége pályázatot hirdetett meg legfeljebb húsz szóból álló imára és tíz szóból álló jelmondatra, amely kifejezi a törekvést az ország területi egységének a visszaállítására. Az előbb közölt ima szövegével a pályázatot Pap-Vári Elemérné nyerte meg. A levelezéseken pedig a „Csonka-Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország” jelmondatot szerepeltessék. A leiratnak megfelelően az alispánok a fenti szövegű gumibélyegzőt megrendelték Riemenstali József budapesti cégénél.⁴⁵

A TEVÉL a békeszerződés aláírása után azonnal megindította újabb mozgalmát a békeszerződés ratifikálása ellen.⁴⁶ Az egész országban irredenta ünnepségek és nagygyűlések zajlottak le. A képviselőtestületek egymás után tartották meg gyűléseiket és juttatták el tiltakozásukat a miniszterelnökségre és a TEVÉL központjába. A magyar kormány a nemzetközi erőviszonyokat és saját helyzetét mérlegelve 1920. november 13-án kénytelen-kelletlen elfogadtatta a parlamentben a javaslatot. A képviselők az ülésen gyaasz-

ruhában jelentek meg. Fridrich és az elszakított területek képviselői tiltakoztak a ratifikáció ellen és amikor a Ház elnöke feltette a kérdést, „elfogadja-e a Ház a javaslatot?” egyetlen hang sem felelt, mire az elnök bejelentette, hogy a Ház a törvényjavaslatot elfogadta.⁴⁷

A békeszerződés parlamenti elfogadtatása után változatlan erővel folytatódott a szervezett tiltakozó mozgalom. A TEVÉL céljai között változatlanul a trianoni békeszerződés revíziója szerepelt és ennek megfelelően országos vezetősége az alábbiakban határozta meg a szervezet nemzetközi feladatait: egyrészt megismertetni hazánk helyzetét a külfölddel, másrészt meggyőzni a külföldet a trianoni békeszerződés állandó veszedelméről, mindenütt hangos szóval hirdetni nemzetünk sérelmeit, kifejezván azt, hogy a békeszerződés aláírása nem jelenti a nemzet belenyugvását Magyarország megsemmisítésébe.⁴⁸

Ugyanakkor az országon belül állandóan napirenden tartotta az irredenta eszmét, az elszakított területek visszaszerzésének célkitűzését. A tiltakozó nagygyűlések rendezésével egyidejűen folyt az egész ország területén az új tagok szervezése, új vidéki körök megalakítása. Az alakuló gyűlések, mint már a korábbiakban jeleztem, mindig hatalmas demonstráció mellett zajlottak le, melyen a TEVÉL-központ népes küldöttséggel képviseltette magát. A központi küldöttek általában különvonattal érkeztek és ezeket a vonatokat „Nem, nem soha” vonatoknak keresztelte el. E gyűlések egyben a szervezet anyagi erőforrásainak bővítését is jelentették, hiszen adományokat szavaztak meg a szervezet számára.

1921. január 16-án a TEVÉL és a Védő Ligák Szövetsége által szervezett országos mozgalom eredményeként került sor Budapesten az irredenta szobrok leleplezésére 1920. december 5-én a Szabadság téren. A megszállt és elszakításra ítélt országrészeket jelképező 4 szobrot (Nyugat, Észak, Kelet, Dél) Sidló Ferenc, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Pásztor János, Szentgyörgyi István szobrászművészek alkották.⁴⁹ Ehhez például Békéscsaba képviselőtestülete 1921. január 13-án kelt határozatával 5000 korona adománnyal, Szarvas község képviselőtestülete 5200 koronával, Békés község képviselőtestülete 5600 koronával, Gyoma képviselőtestülete 2400 koronával, Tótkomlós 2300 koronával, Békésszentandrás 1400 koronával, Orosháza 4600 koronával járult hozzá.⁵⁰

A TEVÉL 1921. január 22-én tartotta évi rendes közgyűlését, amelyen Ráday Gedeont a szervezet országos elnökévé választották. A szervezet új elnöke Ráday Gedeon gróf a TEVÉL feladatát a következőkben határozta meg: „felvilágosítani külföldet a békeszerződés lehetetlen voltáról és megtanítani a jövő nemzedékét arra, hogy a hazáért dolgozni, meghalni tudjon”. A közgyűlésen a főtitkári jelentés beszámolt arról, hogy a közgyűlés napjáiig a szervezetnek taglétszáma örvendetesen növekedett, vidéki köreinek száma 78, külföldi megbízottainak száma 34 fő. A szervezet 18 külföldi napilappal tart fenn kapcsolatot. Belföldön 66 nagygyűlést és 284 ülést tartottak, 34 féle magyar nyelvű kiadványt jelentettek meg, 58 fajta plakátot, 71 féle levelező lapot és 8 féle propaganda bélyeget. Két hónap alatt 250, az integritás ügyét szolgáló cikk jelent meg a lapokban. A közgyűlés arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jövőben a külföldi felvilágosító propagandamunka mellett előtérbe kell helyezni a belföldi akciókat, a lakosság körében a béke revíziójá-

nak ébrentartását. A liga céljait érintő irányváltoztatás tehát nem jelentette a külföldi akciókkal való teljes szakítást.⁵¹

Másnap január 23-án került sor a Vigadóban a TEVÉL „Nem, nem soha” zászlójának felavatására. Ez alkalomból Raffay Sándor evangélikus püspök a következőket mondotta: „Én dacos elszántsággal hiszem, hogy mi még talpra állunk, mert még élünk. Ez a zászló az élniakarásunk jele és záloga. Minden parányi szála egy-egy fogadalom, hogy az elrablott magyar rögökről nem mondunk le soha. Ha másként nem lehet, nekikeseredett lélek égető tüzevel, a pusztító poklok minden démonával fogjuk az ősi hon minden parányi porszemét. Ezt a munkát vette fel és folytatja a TEVÉL mind a mai napig és folytatni fogja mindaddig míg végcélját el nem éri.”

1921. első felében a TEVÉL tevékenységében igen komoly helyet foglalt el a Nyugat-Magyarország elszakítása elleni tiltakozás megszervezése, mellyel kapcsolatban 1921. január 12-én a szervezet Budapesten nagygyűlést rendezett. A nyugati határrészek elszakítása elleni tiltakozó akciót – a korábbiakhoz hasonlóan – a vidéki körökhöz és az alispánokhoz írt felhívás alapján szervezték meg. A TEVÉL vidéki körei tiltakozó határozataikat eljuttatták a vármegyei törvényhatóságok vezetőinek, majd azok a vármegye tiltakozását megküldték a miniszterelnök részére. E tiltakozó határozatok közül érdemes kiemelni Esztergom vármegye törvényhatóságának határozatát, amely arra kérte a magyar kormányt, hogy ha kell még fegyverrel is akadályozza meg a nyugati vármegyéknek Ausztriához való csatolását.⁵²

1921. nyarára-őszére esik a trianoni szerződésből eredő területi intézkedések utolsó részének végrehajtása. Augusztusban visszakaptuk a Pécs-Baranyai háromszöget, ezután kellett volna Nyugat-Magyarország – benne Sopron – egyes részeit kiürítenie a magyar államnak. A magyar közvélemény azonban nem tudott belenyugodni abba, hogy a volt szövetséges is részesüljön a feldarabolt ország testéből. Nyugat-Magyarországot gerilla csapatok árasztották el. Erre antant-ultimátumok érkeztek, melyben határidőket tűztek ki a terület átadására. Bethlen miniszterelnök az osztrákokkal – olasz közvetítéssel – Velencében tárgyalt és megegyezett, hogy Sopron és környéke népszavazással döntse el hovatartozását. A népszavazás sikere érdekében a TEVÉL felhívással fordult az érintett területekről elmenekült lakosokhoz, hogy minden magyar állampolgár, aki 1921. november 1-én betöltötte a 21. életévét és szavazati joga van jelentkezzen dr. Thirling Gusztávnál Budapest Servita tér 6. szám alatt és közölje személyi adatait, hogy részt tudjon venni a szavazáson. A december 17-i népszavazáson Sopron város, Bánfalva, Roz, Balf, Rákos, Ágfalva, Horka, Kopháza, Cenk közégek lakossága a Magyarországhoz való tartozás mellett döntött. Döntésüket a törvényhatóságok az irredenta mozgalom győzelmének, a területvisszaszerzés első lépésének tekintették. Ez alkalomból az ország templomainak harangjai egy órán át hirdették „a magyarság diadalát”. Sopronban 1922. január 1-én díszközgyűlést tartottak, melyen az egész ország valamennyi vármegyéje képviseltette magát. Az Egri Újság 1922. január 3-i száma erről így ír: „1922. esztendő első napja a magyarság nemzeti ünnepe lett, Magyarország integritásának új éve.”⁵³

Az antant hatalmak kezdetétől fogva nem nézték jó szemmel az irredenta szervezetek működését és jegyzékciklen l övctelték felosztatásul at. A tria-

noni békeszerződés ratifikálása után gróf Ráday Gedeon belügyminiszter 1921. július 5-én az 5.401/ME/1921. sz. rendeletével, melynek teljes szövegét az alábbiakban közlöm, feloszlatta a szélsőséges irredenta szervezeteket.

„A Trianonban létrejött békeszerződés következtében mindazok az egyesületek és szervezetek, amelyeknek célja és működése a békeszerződéssel ellentétben áll, működésükben fenn nem tarthatók. Ezért a Budapesten székelő Felvidéki Liga, Délvidéki Liga, Erdélyi Székely Magyar Szövetségű Védő Ligák Szövetsége című egyesületeket feloszlatom, a Megszállott Törvényhatóságok Központi Irodáját pedig megszüntetem.” A fenti rendeletről a belügyminiszter a polgármestereket külön levélben értesítette és felhívta őket, hogy az említett szervezetek vagyonaat vegyék zár alá, leltároztassák és felszámolásuk iránt a szükséges intézkedéseket tegyék meg.⁵⁴

A kormány tehát feloszlatta az irredenta szervezeteket. E lépésével bizonyítani akarta, hogy a trianoni békét végrehajtja, s hogy a magyar kormány a béke által Magyarországot ért igazságtalanság dacára, a béke, a rend, a konszolidáció híve és minden nyugtalanság szítását saját elhatározásából akadályozza meg és az irredentizmusnak még a látszatát is kerülni akarja.

Valójában azonban a Területvédő Liga megszüntetésére nem került sor, mert 1921. július 30-án a Budapesten megtartott közgyűlésen egyesült a Magyar Nemzeti Szövetséggel. Az egyesülési közgyűlésen, melyen résztvettek a TEVÉL vidéki köreinek képviselői is, elfogadták a két egyesület fúzióját és a módosított alapszabályt. Elnökké Percényi Zsigmond bárót választották, továbbá a közgyűlés 160 tagú választmányt és 5 tagú számvizsgáló bizottságot választott. Az egyesülés eredményeként a korábbi Területvédő Liga vezetőinek nagy része automatikusan átkerült a Magyar Nemzeti Szövetség országos vezetőségébe és ugyancz tapasztalható a vidéki körök esetében is. Az egyesülés után pedig a TEVÉL vezető garnitúráját beválasztották a Magyar Nemzeti Szövetség vezetőségébe.⁵⁵ Így tulajdonképpen csak formai és nem tartalmi változás történt. Az új viszonyok és lehetőségek között ugyanakkor bizonyos mértékig mérsékeltbb formában folytatódott a trianoni békeszerződés revíziójáért folyó harc.

J E G Y Z E T

1. Az Est 1918. december 2.
Nemzetgyűlési Napló 1922 – 27. XVIII. 1923. 225. oldal
Lendvai István felszólalása
2. Dósa Rudolfné: A MOVE 39. oldal
3. Köztársasági Újság 1918. december 6.
4. Új nemzedék 1918. december 5.
5. 8 órai Újság 1918. december 6.
6. Az Újság 1918. december 16.
7. Új Nemzedék 1918. december 29.
8. Az Újság 1919. január 5.
9. Miskolci Napló 1918. december 10.
10. Egri Népujság 1919. január 10.
11. Békés Vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/47.
12. Egri Népujság 1920. február 7.
13. 8 órai Újság 1919. február 9.
14. Népszava 1919. április 10.
15. Szózat 1919. december 18.
16. Szózat 1919. december 8.
17. Szózat 1919. december 30.
18. Szózat 1920. március 5.
19. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/232.
20. Egri Újság 1920. március 8.
21. Egri Újság 1920. március 9.
22. Egri Újság 1920. március 3.
23. Egri Újság 1920. március 26.
24. Egri Újság 1920. június 20.
25. Körösvidék 1920. augusztus 22.
Szózat 1920. augusztus 20.
26. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/138.
27. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/8.
28. Egri Újság 1920. január 19.
Szózat 1920. január 6.
29. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/92.
30. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/26.
31. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/16.
32. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/134.
33. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/79.
34. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/93.
35. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/136.
36. Szózat 1919. december 16.
37. Szózat 1919. december 29.
38. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/57.
39. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/58.
40. Egri Népujság 1920. január 26.
41. Szózat 1920. február 24.
42. Nemzeti Újság 1920. január 18.
43. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920./59.
44. Heves megye alispáni általános iratok 7093/1920.
45. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/109.
46. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/64.
47. Nemzetgyűlési Napló 1920. XIII. kötet 1920. november 13.
48. Körösvidék 1920. december 12.
49. Heves vármegye alispáni általános iratok 1 – 30 – 4274/kgy/1921.
50. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/199.
51. Szózat 1921. január 22.
52. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/336.
53. Egri Népujság 1921. január 3.
54. Békés vármegye alispáni általános iratok 3541/1920/332.
55. Szózat 1921. július 31.